

STUDII DE LINGVICĂ

CZU : 81

Variabilitatea din perspectivă semiostilistică

Lilia RACIULA, *Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți, Republica Moldova*

Fiind definită drept „o categorie universală corelată cu manifestările proprietăților izofuncționale și izostructurale ale limbii ce nu afectează totuși identitatea unității glotice” (Сложеникин 2005: 50), variabilitatea se bazează pe asimetria celor două laturi (conținut și expresie) ale semnului glotic. Fenomenul variabilității se manifestă atât în plan semantic, cât și în cel formal și este prezent la toate nivelurile lingvare și în toate circumstanțele de funcționare a limbii. De reținut că premisele de cercetare ale fenomenului în discuție vizează variabilitatea în limitele identității cuvântului (în accepția restrînsă a conceptului) și variabilitatea în afara limitelor acestuia (într-o accepție mai largă a conceptului). Cu alte cuvinte, variabilitatea poate fi urmărită atât în planul limbii, cât și în cel al vorbirii individuale (stilurile individuale).

Anume la nivelul stilurilor individuale, în cadrul raportului emițător (eul creator) – context extraverbal, factorii și condițiile ce țin de prima instanță (eul creator) a raportului au o mai mare relevanță¹ în ceea ce privește fenomenul variabilității. Caracterul absolut al variabilității, în cazul stilurilor individuale, este asigurat de caracteristicile psihoindividuale ale *Eului creator* al emițătorului, de factorii motivaționali și atitudinali ai acestuia: percepția și sensibilitatea estetică, imaginația și intuiția artistică, structura cognitivă și afectiv-socială², libertatea totală a opțiunii stilistice, posibilitatea inovației, capacitățile de conștientizare și de exprimare a emoțiilor, a impresiilor, a trăirilor, a diverselor dimensiuni ale existențialului etc. În procesul convertirii materialului de limbă în operă artistică, rolul predominant revine, în consecință, „intervenției harului poetic, chemat să săvârșească miracolul prefacerii apei în vin ca în minunea de la Nunta din Cana Galileii” (Munteanu 1995: 5).

La nivelul stilurilor individuale, variabilitatea ține preponderent de sens, întrucât, după cum observă cercetătorii, ceea ce diferă, în mod categoric, la autori nu este limba operelor, ci operele (pentru că, în urma unor comparații, se poate constata că autorii

¹ D. Irimia subliniază rolul predominant al Eului individual în structurarea textului, în actualizarea „personalizată” a limbii naționale. Printre altele, lingvistul ieșean menționează că „în stilul beletristic, stilul individual își asumă constantele abstracte, proprii identității de stil colectiv funcțional, cu originea în specificul tipului artistic de cunoaștere și comunicare, dar reprezintă o concretizare distinctă, variabilă, în funcție de *Eul creator*, în procesul de întemeiere prin cuvânt a lumii semantice a textului” (Irimia 1999: 67- 68).

² Afectivitatea este considerată drept un factor esențial în exprimare, care determină variabilitatea. În acest sens, Ov. Densusianu nota: „Diferența în ceea ce privește formele de exprimare provine mai mult din ceea ce este al sentimentelor, al vieții afective. Felul de exprimare al unor stări sentimentale variază așa de mult de la un individ la altul, încât am putea spune că de multe ori ceea ce este mai personal vorbirii unui individ depinde într-o mare parte de ceea ce domină substratul său afectiv” (Densusianu 1977: 212).

STUDII DE LINGVISTICĂ

folosesc „aproape aceeași limbă”³). Stabilind o dependență a varietății semnificațiilor poetice de domeniile semiotice, C. Dascălu, de exemplu, susține că „semnificațiile poetice sînt, la rîndul lor (virtual cel puțin), semantice, sintactice și pragmatice” (Dascălu 1986: 58). În același timp, specialistul observă că „limbajului poetic, ca procesualitate, nu-i sînt proprii decît *semnificațiile sintactice*, adică tocmai acelea care *se constituie* în timpul lecturii (în vreme ce semnificațiile semantice și pragmatice preexistă acestui moment)” (idem: 59). Astfel, la nivelul stilurilor individuale, avem a face cu variabilitatea semnificației sintagmatice de ordin estetic.

D. Irimia abordează variabilitatea semnificației în termenii de „subiectiv” și „obiectiv”, astfel „variabilitatea semnificației este determinată în mod obiectiv de variabilitatea relației dintre semnificant și semnificat, derivînd din poziția semnului în interiorul limbii istorice, față de norma generală, mai ales, precum și în dezvoltarea textului infinit al limbii în interiorul stilului beletristic” (Irimia 1999: 179). Subiectiv, variabilitatea semnificației ar fi condiționată de „ambiguitatea și nedeterminarea semnului”, de „participarea activă a protagoniștilor la procesul de semnificare”, de „reconstituirea permanentă a semnificației, care nu rămîne niciodată egală cu ea însăși; nu este egală în trecerea de la scriitor la cititor și nu este egală de la un cititor la altul, cînd este variabilă în funcție de timpul și spațiul (cultural) în care este receptată” (ibidem). Filologul ieșean include printre faptele ce condiționează variabilitatea semnificației „mutațiile care intervin în «tabloul» general al literaturii (și culturii) naționale și universale” și „diversitatea spațiilor culturale și a timpului receptării” (ibidem).

Dat fiind faptul că stilurile individuale se pretează unor definiri semiotice, în calitatea lor de fenomene de supracodificare, prin care autorii încearcă să transmită felul în care percep lumea, reiese că abordarea semiotică⁴ a variabilității individuale reprezintă o componentă obligatorie a demersului analitic.

În scopul evidențierii relevanței semiotice a stilurilor individuale (și implicit a variabilității individuale), considerăm necesar să cităm următoarele argumente: „(i) un text estetic implică un travaliu special, adică o *manipulare a expresiei*; (ii) această manipulare provoacă (și este provocată de) o *reașezare a conținutului*; (iii) această dublă operație, producînd un fel de funcție-semn puternic idiosincronică și originală, se re-

³ C. Dascălu sesizează acest fapt, referindu-se la G. Bacovia și L. Blaga. Astfel, cercetătorul consemnează: „limba poeziei lui Bacovia se deosebește mult mai puțin de aceea a poeziei lui Blaga decît se diferențiază operele lor” (Dascălu 1986: 20).

⁴ În acest sens, este revelatorie observația semioticianului american Ch. Pierce: „deoarece omul gîndește doar prin cuvinte sau alte simboluri externe, acestea i s-ar putea adresa omului, spunîndu-i «tu nu semnifici nimic decît ceea ce te-am învățat noi în măsura în care expediezi niște cuvinte ca interpretanți ai gîndului tău». Într-adevăr, oamenii și cuvintele se educă unii pe alții; orice creștere de informație umană presupune și este presupusă de o creștere corespunzătoare a creșterii informației cuvintelor... Semnul sau cuvîntul pe care oamenii le folosesc *sînt* omul însuși. Căci faptul că fiecare gînd este un semn, în corelație cu faptul că viața este un lanț de gînduri dovedește că omul este un semn” (*apud*. Eco 1982: 383).

STUDII DE LINGVISTICĂ

flectă într-un anume mod asupra codurilor care servesc drept baza actului estetic, determinînd un proces de schimbare de cod; (iv) întregul demers, chiar dacă vizează natura codurilor, produce adesea un nou tip de *viziune asupra lumii*; (v) urmărind să stimuleze desfășurarea, de către destinatar, a unui travaliu interpretativ complex, emițătorul unui text estetic focalizează propria sa atenție asupra relațiilor posibile ale acestuia, astfel încît un asemenea text să reprezinte o rețea de acte *locutive* sau *comunicative*, care preconizează solicitarea de răspunsuri originale” (Eco 1982: 332).

Creatorii, de fapt, instituie coduri noi (subcoduri – idiolecte estetice), iar „a propune un cod înseamnă a propune o corelație” (idem: 251). Ceea ce în codul limbii este considerat combinație pertinentă, regulă ce reclamă un anume context de uz, în codul estetic este negat, ultimul, impunîndu-se ca deviere de la primul. În ceea ce privește devierea, trebuie să amintim că în concepția lui Um. Eco, aceasta derivă dintr-o „matrice deviațională”⁵ (idem: 343). Prin hipercodicarea estetică se înțelege reconsiderarea, în dependență de sensibilitate, de competențele psihologice de percepție, a organizării expresiei și a conținutului, ultimul, fiind supus „unei revizuirii cognitive”. Codul estetic se prezintă ca un ansamblu de variante combinatorii la nivel semantic și sintactic, în care „surplusul de expresie” determină întotdeauna un „surplus de conținut” sau un „spor de cunoaștere intelectuală” (idem: 347). Așadar, prin invenții radicale⁶, marcate de ambiguitate, creatorul <<descăunează >> practic modelul de percepție și <<sapă>> direct în continuum-ul inform, configurînd perceptul chiar în momentul în care îl transformă în expresie” (Eco 1982: 322).

Variabilitatea individuală poate fi definită într-un mod mai adecvat prin referire la unele noțiuni proprii teoriei semnelor (preluate de la Pierce) și anume cele de *interpretanți* (*interpretant*). Ch. Pierce considera semnul⁷ „un reprezentamen cu un Interpretant mental” (Pierce 1998: 77). Interpretanții, în viziunea specialiștilor, „nu sînt nici entități <platonice>, nici constructe metalingvistice”, ci sînt considerați „produsul activității culturii umane” (Neț 2005: 63). Deși însuși conceptul de *interpretant* al lui Ch. Pierce a fost analizat de mulți specialiști, totuși pînă la ora actuală, acest concept, după cum afirmă Um. Eco, „nu pare încă epuizat” (Eco 1982: 94). „Bogăția categoriei interpretantului constă în faptul că semnificația, ca și comunicarea prin trecerea con-

⁵ În viziunea lui Umberto Eco devierea rezultă dintr-o „matrice deviațională”, „deoarece se stabilește, chiar în text un *hipersistem* de omologii structurale, ca și cum la fiecare nivel ar acționa același model structural, textul estetic dobîndește statutul de superfuncție-semn ce corelează corelații” (Eco 1982: 343-344).

⁶ E necesar să precizăm că se distinge invenția moderată și invenția radicală, dar, totodată, nu se recunoaște existența situațiilor de pură invenție radicală și invenție moderată, deoarece „semioza nu se ivește niciodată ex novo sau ex nihile” (idem: 323).

⁷ Potrivit teoriei lui Ch. Pierce „un semn ține locul a ceva pentru cineva, în anumite privințe sau în virtutea anumitor însușiri. El se adresează cuiva, creînd în mintea acestuia un semn echivalent ori poate unul mai dezvoltat (Pierce 1998: 76). Semnul este înțeles ca o triadă semiotică alcătuită din *reprezentamen*, *obiect*, *interpretant*.

STUDII DE LINGVISTICĂ

tinuă de la un semn înapoi la alt semn sau șir de semne, circumscris unitățile în mod asimptotic, iar semioza se explică prin ea însăși” (Neț 2005: 63). Așadar, „fertilitatea” acestei categorii semiotice (interpretantul) este pusă, pe seama mecanismului circular al semnificării și „a respinge această situație ca fiind teoretic nesatisfăcătoare, în viziunea lui Um. Eco, înseamnă doar a nu înțelege care este modul specific uman de semnificare, mecanismul prin care sînt create istoria și cultura, a nu înțelege însuși modul în care, definind lumea, acționăm asupra ei, transformînd-o” (Eco 1982: 95). În *Tra-tatul de semiotică generală* de Um. Eco, conceptul de Interpretant ca element al teoriei pierciene, subsumat procesului de semioză nelimitată, se identifică cu „semnificatul unui semnificant, înțeles ca unitate culturală vehiculată și prin alți semnificanți [...]”; cu „reprezentarea componentială a unui semem și anume cu arborele propus de Katz și Fodor”; cu „semul sau componentul semantic” (Eco 1982: 98). Dacă interpretantul este ideea pe care o generează în mintea receptorului, atunci acesta (interpretantul) ar putea varia în funcție de pluralitatea ultimilor, or calificarea interpretantului ca „semn mai dezvoltat” (*a mor developed sign*) se explică prin faptul că acesta generează în gândirea receptorului idei care sînt „impregnate” de experiența acestuia (de condiția sa socială, de formația sa culturală etc.).

Se disting mai multe categorii de interpretanți⁸: *interpretantul imediat* sau *emoțional* care echivalează cu invarianta semantică (sens denotativ); *interpretantul dinamic* sau energetic, dependent de context, care poate fi de două tipuri: interpretant autentic (avîndu-se în vedere multitudinea de sensuri în sincronie) și interpretantul degenerat (avîndu-se în vedere multitudinea de sensuri în diacronie și informația enciclopedică ce asigură înțelegerea adecvată a acestora); *interpretantul final* sau *logic*, care este un „interpretant sintetic” ce le cuprinde pe primele două și care poate fi de trei tipuri: *interpretantul final*¹ ce corespunde definiției empirice a termenului și „experienței cooaterale”; *interpretantul final*² ce corespunde definiției lexicografice; *interpretantul final*³, singura subcategorie de interpretant, ce face abstracție de interpretantul dinamic și reprezintă „un sistem formal, o matrice care servește la structurarea sensului într-o definiție, fie ea <empirică> sau <științifică>” (*idem*: 61).

Semioza literară, dependentă de context și de subiectivitatea receptorului, poate fi decodată prin categoria semiotică de *interpretant dinamic* (preluată de la Ch. Pierce). Această noțiune (*interpretantul dinamic*) se dovedește a fi eficientă și în cazul teoriei variabilității căci, studiind variabilitatea individuală, urmărim, de fapt, ansamblul interpretanților dinamici sau altfel spus, mărcile semantice conotative (contextuale)

⁸ Categoriile semiotice de interpretanți sînt definite de Ch. Pierce în felul următor: „interpretantul imediat este implicat în faptul că fiecare semn trebuie să își aibă interpretabilitatea sa specifică, înainte de a avea un interpret. Interpretul dinamic este ceea ce este experimentat în fiecare act de interpretare și diferă de la un caz la altul, iar interpretantul final este unul din rezultatele interpretative la care fiecare interpret este menit să ajungă, dacă semnul este suficient studiat” (*apud*. Neț 2005: 44).

STUDII DE LINGVICĂ

ale semnului). Interpretantul dinamic este „efectul propriu-zis asupra interpretului”, care, depășind ansamblul de informații conținute în semn, „include orice cunoștințe colaterale la care este posibil să fi recurs interpretul atunci când a interpretat semnul” (*idem*: 55). Ceea ce trebuie avut în vedere, atunci când e vorba de semioza literară, este intertextualitatea, or aceasta reprezintă „acel tip de semioză care își propune să conducă la interpretantul dinamic” (*idem*: 64).

Fenomenul variabilității la nivelul stilurilor individuale permite asumarea unui traseu de investigare atât la nivelul paradigmatelor individuale (se are în vedere întreaga creație a autorului), cât și a celor supraindividuale (se are în vedere un anumit eșantion de autori/opere grupați/grupate conform unor anumite principii și criterii). Întrucât fenomenul variabilității este analizat în termeni ce țin de axa paradigmatică⁹ și sintagmatică, este necesar să reamintim că „dubla și simultana apartenență a semnului nu reprezintă decât extremitățile evidente ale unui proces *reversibil*: trecerea paradigmaticului în sintagmatic și a sintagmaticului în paradigmatic” (Dascălu 1986: 26). Or tocmai convertirea sintagmaticului în paradigmatic care este nonidentificabil cu paradigmaticul inițial interesează în cazul stilurilor individuale. Altfel-spus, contează variabilitatea paradigmatică individuală care reprezintă o componentă a cercetării fenomenului variabilității. În această ordine de idei, trebuie să ținem seama de faptul că „*sintagmatizarea* (constituirea mesajului) presupune destructurarea (selecția) paradigmei și structurarea (combinarea) sintagmei, pe când *paradigmatizarea* constă în destructurarea sintagmei și restructurarea paradigmei” (*idem*: 26-27).

Pentru o eficiență înțelegere și relevare a variabilității paradigmatică individuale e necesar să ne referim la textualizare și contextualizare – cele două variante ale sintagmatizării. Pentru C. Dascălu, termenul de sintagmatizare semnifică „transferarea tuturor termenilor unei paradigme în text” (*idem*: 38) și reprezintă, de fapt, „un proces în cadrul căruia are loc nu numai proiectarea disjuncției din paradigmatic în sintagmatic (admisă de Jakobson), ci și proiectarea conjuncției din sintagmatic în paradigmatic (pe care Jakobson o ignoră și pe care Barthes nu pare să o fi sesizat). Așadar, un proces *contradictoriu* în care cele două planuri se presupun și se neagă simultan” (*idem*: 40). Autorul deosebește două variante de sintagmatizare: textualizarea în care „termenii paradigmei sînt în așa fel situați în text, încît să li se asigure contiguitatea” (*ibidem*) și contextualizarea în care „termenii paradigmatici sînt astfel distribuiți în text încît distanța sintagmatică dintre ei să fie mai mare decît zero” (*idem*: 174). În opinia cercetătorului, dacă textualizarea vizează spațiul aceluiași text, atunci contextualizarea implică și spațiul întregii creații a aceluiași autor. Așadar, C. Dascălu observă că „textualizarea și contextualizarea au spații de sintagmatizare diferite, *infratextuale* în

⁹ Ori de cîte ori folosim termenul de paradigmă cu referire la fenomenul variabilității, avem în vedere paradigma semantică.

STUDII DE LINGVISTICĂ

primul caz, *transtextuale* în cel de al doilea. Cu alte cuvinte, prin luarea în considerare a textualizării, ne situăm *dincoace* de text «...», pe când prin contextualizare ne aflăm *dincolo* de text” (*idem*: 177). Se poate observa că sfera conceptului de textualizare, definit mai sus, se îngustează. În cazul textualizării, autorul constată identitatea relațiilor paradigmatică și a celor sintagmatice, pe când contextualizarea pretinde la nonidentitatea acestora.

Analizând fenomenul variabilității la nivelul stilurilor individuale, ce presupune și cercetarea paradigmelor semantice din cadrul acestora, ne vedem puși în situația de a urmări atât modalitățile de constituire ale paradigmelor contextualizate și textualizate, cât și relațiile intraparadigmatice (paradigmele semantice textualizate și contextualizate). Variabilitatea paradigmatică poate fi percepută, recurgându-se la contextualizare, aceasta din urmă presupunând sintagmatizarea termenilor, ce se caracterizează prin semnificat paradigmatic continuu și semnificanți discontinui.

Să urmărim contextualizarea paradigmei poetice „feminitate/ femeie” pe un eșantion reprezentativ de texte eminesciene. Precum se procedează în cercetări de acest tip, vom decupa secvențele extraparadigmatice ale textelor:

Mortua est

.....,

, palid suflet,

 (strofa III-a)

.....,
, înger cu fața cea pală,
?
?
 (strofa VI-a)

....., o sfântă regină,

 (strofa VIII-a)

....., țărână frumoasă și moartă,

 (strofa XIII-a)

.....?
, înger,

STUDII DE LINGVISTICĂ

.....? Tu chip zîmbitor,

(strofa XVII-a)

Întrucît schema contextualizării solicită mult spațiu din cauza numărului impu-
nător de termeni paradigmatici contextualizați, ne vom limita doar la enumerarea
acestora. Astfel, termenii (ce se adaugă la cei din exemplul de mai sus) din care se
constituie paradigma semantică a „feminității” în textele eminesciene sînt: *mlădioasa mea
stăpînă, copilă, fată, roabă* (Scrisoarea IV); *doamna, copila, crăiasa, zîna, piatră ce nu
simte, dama, Dalilă* (Scrisoarea V); *Venere, marmură caldă, demon, bacantă, fecioară,
sfîntă* (Venere și Madonă); *sufletul vieții mele, albastra-mi dulce floare, dulce minune*
(Floare albastră); *vis ferice de iubire, mireasă blîndă din povești, mireasa sufletului meu*
(Atît de fragedă); *Idol tu! Răpire minții!* (Călin (File de poveste)), *piatră, icoană* (Amo-
rul unei marmure); *lumină de-ndeparte* (S-a dus amorul) etc. Așadar, e vorba de o pa-
radigmă poetică vastă și, precum e și firesc, caracterizată prin nonidentitatea relațiilor
paradigmatice și sintagmatice în raport cu paradigmele lingvistice. E necesar să ținem
cont că o „paradigmă lexicală nu este o clasă semicică, ci o clasă de relații semice. Este o
paradigmă de sintagme” (*apud*. Dascălu 1986: 31).

Paradigma poetică contextualizată reprezintă o ierarhie lexicală cu mai multe nive-
le și are o orientare hiperonimică (fapt, de altfel, caracteristic paradigmelor poetice),
hiperonimul fiind „femeie”/ feminitate. Hiperonimul este termen al propriei paradig-
me, dar putem afirma că el conține și paradigma în același timp, dat fiind că ne referim
la o asemenea paradigmă poetică. În paradigma poetică exemplificată, unii termeni
eterogeni se solidarizează din punct de vedere semantic, deci al paradigmelor lingvis-
tice reprezentate (*înger, demon, icoană, piatră, sfîntă, bacantă* etc.), toți orientîndu-se,
deopotrivă, spre același semnificat paradigmatic („femeie”/ „feminitate”). La consti-
tuirea acestei paradigme participă elemente ce țin atît de ontologicul natural animat
(regnul uman) și inanimat (regnurile vegetal și mineral; inanimatul cosmogonic), cît
și de ontologicul social și afectiv. Deopotrivă, în această paradigmă poetică își găsește
reflectare și categoria culturalului sub aspect religios. E de remarcat însă că, în aceas-
tă paradigmă lipsesc termeni ce aparțin faunei, regnului animal. Paradigma poetică
„femeie”/ „feminitate” se eșalonează pe următoarele nivele: ontologicul natural care
este prezent în ambele ipostaze: animat și inanimat; ontologicul social și afectiv; cul-
turalul. Sfera ontologicului natural animat și inanimat este reprezentată de următorii
termeni paradigmatici: *copilă, fată, doamnă, femeie* etc. (regnul uman); *floare, crin*
etc. (regnul vegetal); *marmură, piatră* etc. (regnul mineral); *stea, lumină* etc. (inani-
matul cosmogonic). Termenii paradigmatici *stăpînă, regină* etc. descind din ontologi-
cul social, iar termenul *minune* îl includem în categoria ontologicului afectiv, întrucît,
din punctul nostru de vedere, asocierea e determinată de factorul afectiv-impresiv.
Din domeniul culturalului termenii ce contribuie, într-un mod relevant, la formarea
paradigmei poetice țin, în speță, de cultul religios: *înger, icoană, sfîntă, demon*

STUDII DE LINGVISTICĂ

etc. Între elementele acestei paradigme poetice se stabilesc diferite tipuri de relații, iar paradigma, privită în ansamblu, dovedește validitatea faptului că într-o paradigmă poetică, tranziția directă de la cohiponime la hiperonim este imposibilă. De aceea, este necesară abordarea inconimiei ca „relație indispensabilă în procesul trecerii de la cohiponimie la hiperonimie” (Dascălu 1986: 110).¹⁰

Pentru a înțelege mai bine relațiile intraparadigmatice stabilite din această paradigmă eminesciană e necesar să descompunem sensul lexical al fiecărui termen paradigmatic în unități semantice minimale (seme). Descrierea structurală a sememelor termenilor paradigmatici în discuție are relevanță în ceea ce privește sesizarea semelor comune grație cărora aceștia formează o paradigmă în pofida eterogenității lor semantice. În plus, sememele acestora trebuie înțelese ca sememe derivate expresive. Astfel, sememele elementelor paradigmatică analizate constau din următoarele ansambluri de seme:

- 1) Sememul derivant *piatră*: hiperosemul [+ mineral] – clasele [+substanțialitate] – [+ substantiv feminin] – [+ inanimat] – [+ concret] – [+ nonuman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ duritate] – [+ culoare variabilă] – [+ susceptibilă de prelucrare] – [+ destinație diversă, mai ales în sculptură, arhitectură] – virtuetele [+ insensibilitate] – [+ lipsă de afectivitate] – [+ indiferență]; sememul derivat *piatră*: hiperosemul [+ ființă rațională] – clasele [+ animat] – [+ uman] – [+ feminin] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ insensibilă] – [+ indiferentă] – [+ impermeabilă la morală] – virtuetele [+ duritate] – [+ culoare variabilă] – [+ susceptibilă de prelucrare] – [+ destinație diversă, mai ales în sculptură, arhitectură];
- 2) Sememul derivant *marmură*: hiperosemul [+ mineral] – clasele [+ substanțialitate] – [+ substantiv feminin] – [+ inanimat] – [+ concret] – [+ nonuman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ duritate] – [+ culoare albă, cenușie, verzuie-neagră] – [+ conținut, calcaroasă] – [+ susceptibilă șlefuirii] – [+ formă externă, lucioasă și netedă] – [+ destinație, folosită în construcții și pentru sculptură] – virtuetele [+ frumusețe] – [+ fascinație] – [+ adorare]; sememul derivat *marmură*: hiperosemul [+ ființă rațională] – clasele [+ animat] – [+ uman] – [+ feminin] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ frumusețe] – [+ fascinație] – [+ adorare] – virtuetele [+ duritate] – [+ culoare albă, cenușie, verzuie-neagră] – [+ conținut, calcaroasă] – [+ susceptibilă șlefuirii] – [+ formă externă, lucioasă și netedă] – [+ destinație, folosită în construcții și pentru sculptură];
- 3) Sememul derivant *floare*: hiperosemul [+ vegetal] – clasele [+ substantiv feminin] – [+ inanimat] – [+ feminin] – [+ concret] – [+ nonuman] – [+ enumerabil]

¹⁰ Relația inconimică este considerată „un nivel de tranziție și tranzitoriu, în cadrul unei ierarhii lexicale aflate într-un proces dialectic, pe parcursul căruia inconimia neagă relația de cohiponimie pentru a fi, la rândul ei, negată de hiperonimie. Este un nivel ce determină nivelarea ierarhiei în care se manifestă, dar numai după ce a fost percepută ca atare” (Dascălu 1986: 115).

STUDII DE LINGVICĂ

- hiposemele [+ identitate, plantă erbacee] – [+ formă externă, cu organ de reproducere frumos colorat] – [+ olfactivitate, plăcut mirositoare] – virtueme [+ frumusețe] – [+ suavitate] – [+ fragilitate] – [+ feminitate]; sememul derivat *floare*: hiperosemul [+ ființă rațională] – clasele [+ animat] – [+ uman] – [+ feminin] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ frumusețe] – [+ suavitate] – [+ fragilitate] – [+ feminitate] – virtueme [+ identitate, plantă erbacee] – [+ formă externă, cu organ de reproducere frumos colorat] – [+ olfactivitate, plăcut mirositoare];
- 4) Sememul derivant *stea*: hiperosemul [+ corp ceresc] – clasele [+ substantiv feminin] – [+ inanimat] – [+ nonuman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ conținut, amestec de gaze] – virtueme [+ frumusețe] – [+ sclipire] – [+ unicitate] – [+ carismă] – [+ impresionabilitate] – [+ predispoziție spre visare] – [+ combustie, ardere interioară, pasiune]; sememul derivat *stea*: hiperosemul [+ ființă rațională] – clasele [+ animat] – [+ uman] – [+ feminin] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ frumusețe] – [+ sclipire] – [+ unicitate] – [+ carismă] – [+ impresionabilitate] – [+ predispoziție spre visare] – [+ combustie, ardere interioară, pasiune] – virtueme [+ conținut, amestec de gaze];
- 5) Sememul derivant *lumină*: hiperosemul [+ radiație electromagnetică] – clasele [+ substantiv feminin] – [+ inanimat] – [+ nonuman] – hiposemele [+ caracteristică corpurilor incandescente] – [+ vizibilitate] – [+ difuzibilitate] – [+ viteză ultrarapidă] – virtueme [+ speranță] – [+ promisiune de fericire] – [+ aspirație] – [+ sete de mîntuire]; sememul derivat *lumină*: hiperosemul [+ ființă rațională] – clasele [+ animat] – [+ uman] – [+ feminin] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ speranță] – [+ promisiune de fericire] – [+ aspirație] – [+ sete de mîntuire] – virtueme [+ caracteristică corpurilor incandescente] – [+ vizibilitate] – [+ difuzibilitate] – [+ viteză ultrarapidă];
- 6) Sememul derivant *stăpîină*: hiperosemul [+ ființă umană] – clasele [+ substantiv feminin] – [+ animat] – [+ concret] – [+ uman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ posesivitate, posedă obiecte, bunuri materiale, teritoriu] – virtueme [+ superioritate] – [+ abandon de sine în voia altuia] – [+ supunere necondiționată] – [+ apoteozare]; sememul derivat *stăpîină*: hiperosemul [+ ființă umană] – clasele [+ animat] – [+ feminin] – [+ concret] – [+ uman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ superioritate] – [+ abandon de sine în voia altuia] – [+ supunere necondiționată] – [+ apoteozare] – [+ admirație] – [+ fascinație] – virtueme [+ posesivitate, posedă obiecte, bunuri materiale, teritoriu];
- 7) Sememul derivant *regină*: hiperosemul [+ ființă umană] – clasele [+ animat] – [+ substantiv feminin] – [+ concret] – [+ uman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ posesivitate, posedă obiecte, bunuri materiale, teritoriu, populație] – virtueme [+ idealizare] – [+ posesoare al tărîmului de „acolo”]; sememul derivat *regină*: hiperosemul [+ ființă umană] – clasele [+ animat] – [+ feminin] – [+ concret] –

STUDII DE LINGVISTICĂ

[+ uman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ idealizare] – [+ posesoare a tărîmului de „acolo”] – virtueme [+ posesivitate, posedă obiecte, bunuri materiale, teritoriu, populație];

- 8) Sememul derivant *înger*: hiperosemul [+ ființă supranaturală spirituală] – clasele [+ substantiv masculin] – [+ nonsubstanțialitate] – [+ imaterialitate] – [+ nonuman] – [+ enumerabil] – hiperosemele [+ calitate] – [+ pozitiv] – [+ excepțional] – [+ benefic] – [+ destinația, mediator între Divinitate și credincioși] – virtueme [+ smerenie] – [+ imaculare] – [+ inocență] – [+ bunătate] – [+ frumusețe] – [+ venerare]; sememul derivat *înger*: hiperosemul [+ ființă umană] – clasele [+ animat] – [+ feminin] – [+ concret] – [+ uman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ smerenie] – [+ imaculare] – [+ inocență] – [+ bunătate] – [+ frumusețe] – [+ venerare] – virtueme [+ calitate] – [+ pozitiv] – [+ excepțional] – [+ benefic] – [+ destinația, mediator între Divinitate și credincioși];
- 9) Sememul derivant *icoană*: hiperosemul [+ obiect de cult] – clasele [+ substantiv feminin] – [+ inanimate] – [+ material] – [+ nonuman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ formă externă, pictată sau, mai rar, sculptată în relief, reprezentînd chipuri ale divinităților creștine (sfinți, scene din biblie)] – [+ destinație, pentru închinarea credincioșilor] – virtueme [+ frumusețe] – [+ mîntuire] – [+ făcătoare de minuni]; sememul derivat *icoană*: hiperosemul [+ ființă umană] – clasele [+ animat] – [+ feminin] – [+ concret] – [+ uman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ frumusețe] – [+ mîntuire] – [+ făcătoare de minuni] – virtueme [+ formă externă, pictată sau, mai rar, sculptată în relief, reprezentînd chipuri ale divinităților creștine (sfinți, scene din biblie)] – [+ destinație, pentru închinarea credincioșilor];
- 10) Sememul derivant *demon*: hiperosemul [+ ființă supranaturală] – clasele [+ substantiv masculin] – [+ nonsubstanțialitate, imaterialitate] – [+ nonuman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ calitate] – [+ negativ, malefic] – virtuemele [+ răzvrătire, personificare a egoismului]; sememul derivat *demon*: hiperosemul [+ ființă umană] – clasele [+ animat] – [+ feminin] – [+ concret] – [+ uman] – [+ enumerabil] – hiposemele [+ răzvrătire, personificare a egoismului] – virtueme [+ calitate] – [+ negativ, malefic].

Descrierea semică a termenilor din paradigma în discuție ilustrează că aceștia se reunesc în paradigmă, în virtutea metasemiei similative și că, în majoritatea exemplurilor analizate, se produc restructurări semice: virtuemele substituie hiposemele în sememele derivate. Paradigma eminesciană a feminității, precum putem lesne observa, își selectează termenii paradigmatici din cele mai diverse și incompatibile paradigme referențiale ontologice și culturale: pe lângă termenii paradigmatici circumscriși culturalului religios (*înger, icoană, demon* etc.), mai amintim aici și pe cei ce țin de mitologie (*Venere, Madonă, Dalila*). În pofida eterogenității lor, termenii paradigmatici analizați se constituie totuși într-o paradigmă poetică orientată hiperonimic, aceasta

STUDII DE LINGVISTICĂ

ilustrînd, de fapt, că hiperonimul „femeie”/ „feminitate” se află in rela ie de implica ie asimetrică (unilaterală),  ntruc t hiponimele (*copilă, doamnă, piatră, st pin , floare, minune, icoană, înger, demon* etc.) se includ în hiperonimul dat, însă nu  i viceversa. E necesar să remarcăm, totodată, faptul că apartenen a lor la aceea i paradigmă poetică este motivată de existen a unor seme comune din componen a semică a sememului supraordonator „femeie”  i a sememelor subordonatoare ale elementelor paradigmatiche în discu ie. Semele comune atestate  in, în speță, de semul poten ial, adică virtuemul care „justifică mecanismul conota iei” (Ionescu 1992: 189). Termenii paradigmatici distan a i semantic nu contribuie dec t la proiectarea unei perspective infinite asupra dimensiunii feminit ii, asupra ad ncurilor abisale  i insondabile ale sufletului feminin, al cărui magnetism  i fascina ie derivă din asemănarea, p n  la identificare totală, cu  ns  si Natura (uneori stihială  i pasională p n  la ardere totală, alteori glacială  i insensibilă în egolatria sa). Feminitatea e o lume, un univers ce cuprinde propriet i din toate elementele cosmosului.  n felul acesta, putem observa că paradigma poetică în discu ie se formează din termeni ce desemnează percep ia vizuală (*stea, lumină, minune* etc.), tactilă (*piatră, marmură* etc.), olfactivă (*floare, crin* etc.). De asemenea, remarcăm în această paradigmă coexisten a termenilor lipsi i de materialitate (* nger, demon*)  i a celor din sfera materială (*floare, piatră*). Extrem de diferi i, termenii acestei paradigme co-participă la profilarea „feminit ii” în datele ei fundamentale  i dramatice  i, într-o altă optică,  i putem considera trepte e alonate ale medita iei asupra esen ei feminine, iar întreaga paradigmă – o „paradigmă-metaforă” a structurii dilematice a esen ei feminine. ♣

Bibliografie:

- Dascălu, Cri u, *Dialectica limbajului poetic*, Timi oara, Editura Facla, 1986.
- Densusianu, Ovid, *Opere III*, Bucure ti, Editura Minerva, 1977.
- Eco, Umberto, *Tratat de semiotică generală*, Bucure ti, Editura  tiin ific  și Enciclopedică, 1982.
- Eminescu, Mihai, *Poezii tipărite în timpul vie ii*, vol I. Edi ie critică îngrijită de Perpessicius, Bucure ti, Funda ia pentru literatură  i artă „Regele Carol II” 39, Bulevardul Lascăr Catargi, 39, 1939; <http://eminescu.Petar.ro/opera-completa/index.html>.
- Ionescu, Emil, *Manual de lingvistică generală*, Bucure ti, Editura ALL, 1992.
- Irimia, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Ia i, Editura Polirom, 1999.
- Khovanskaia Z., Dmitrieva L., *Stylistique fran aise*, Москва, Изд-во «Высшая школа», 1991.
- Munteanu,  tefan, *Introducere în stilistica operei literare*, Timi oara, Editura de Vest, 1995.
- Ne , Mariana, *Lingvistică generală, semiotică, mentalit i*, Ia i, Institutul european, 2005.
- Oancea, Ileana, *Istoria stilisticii rom ne ti*, Bucure ti, Editura  tiin ific  și Enciclopedică, 1988.
- Oancea, Ileana, *Semiostilistica*, Timi oara, Editura Excelsior, 1998.
- Pierce, Charles Sanders, *Logica privită ca semiotică: teoria semnelor*, în *Semiotică  i filosofie*, Bucure ti, Editura Didactică  i Pedagogică, 1998.

STUDII DE LINGVISTICĂ

Сложеникин, Ю.В., *К вопросу о метаязыке теории вариантности*, în *Филологические науки*, 2005, Nr. 2, p. 50-59.

Rezumat: În studiul dat se abordează variabilitatea din perspectivă semiostilistică. Se analizează paradigma poetică a feminității în lirica eminesciană, recurgându-se la textualizare și contextualizare, precum și la analiza semică a termenilor paradigmatici.

Cuvinte-cheie: *variabilitate, semiostilistică, analiză semică, paradigmă poetică, sintagmatizare, textualizare, contextualizare.*

La variabilité du point de vue semiostylistique

Résumé: Dans cet étude on traite la variabilité du point de vue semiostylistique. On examine le paradigme poétique de la *féminité* dans la poésie d' Eminescu, à partir de la textualisation et de la contextualisation. On utilise l' analyse sémique pour décoder les signes poétiques.

Mots-clés: *variabilité, semiostylistique, analyse sémique, paradigme poétique, sintagmatisation, textualisation, contextualisation.*